

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІСТОРИЧНОЇ І ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЛІЦЕЇ

Вікторія Кришмарел,

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: krishmarel@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0002-9822-8331

Зважаючи на наявний інтерес та потребу навчання критичного мислення у світі, розглядаємо його як базис для наскрізного навчання філософії (адже це такі типи мислення, понятійні поля яких збігаються в основних пізнавальних операціях – аналіз, синтез, оцінювання). Наскрізне вивчення філософії в школі є загальноосвітньою тенденцією, яка зумовлена кількома чинниками: формування навичок аргументованого представлення власної думки усно та на письмі, вміння співставляти інформацію з різних джерел, вправність у висуванні гіпотез та аргументації власної позиції, здатність критично мислити щодо різних проблемних питань тощо. Країни, де високі показники навчання філософії в школі, показують і високі результати за міжнародною системою PISA, а також мають зростаючі економічні та соціальні показники. Крім того, таке навчання відповідає реформам в освіті України. Філософію в школі ми розуміємо як навчання вдумливого читання, вмінню аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію, аргументацію, а також вправності у вираженні своєї думки у письмовій формі та обґрунтуванні власної позиції.

Ключові слова: філософія, школа, історія, читання, методичні умови.

Однією з основних тенденцій в європейській освіті є не просто компетентнісний підхід, а орієнтація на розвиток найбільш затребуваних людських навичок, які є, принаймні на сьогодні, поза конкуренцією порівняно із штучним інтелектом. Найвищі щаблі серед них займають вміння критично мислити, емоційний інтелект, вміння розв'язувати проблеми, працювати в команді та творчий підхід. Прослідкувавши, як це наскрізно представлено в освіті, бачимо, що одну з найбільш потужних можливостей дає навчання філософії. Про це свідчить те, що

країни, де високі показники навчання філософії в школі, показують і високі результати за міжнародною системою PISA, а також мають зростаючі економічні та соціальні показники. При цьому філософію в школі ми розуміємо як навчання вдумливого читання, вмінню аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію, аргументацію, а також вправності у вираженні своєї думки у письмовій формі та обґрунтуванні власної позиції.

Наскрізне вивчення філософії в школі наразі є загальносвітовою тенденцією, яка зумовлена кількома чинниками: формування навичок аргументованого представлення власної думки усно та на письмі, вміння співставляти інформацію з різних джерел, вправність у висуванні гіпотез та аргументації власної позиції, здатність критично мислити щодо різних проблемних питань тощо. Це саме ті якості, які відрізняють людський інтелект від штучного, що зумовлює потреби роботодавців в пошуку робітників, які володіють саме вищезазначеними якостями.

В умовах реформування освіти в цілому та переходу до Нової української школи зокрема все більшої актуальності набуває формування наскрізних компетентностей, пов'язаних із мисленням, самоідентифікацією, активною громадянською позицією тощо. Зважаючи на посилення уваги до критичного мислення, вважаємо, що його потенціал можна і варто розглядати саме з позицій наскрізності навчання філософії, в тому числі з особливими можливостями, які надають аспекти релігієзнавства в циклі суспільствознавчих предметів.

Навчання філософії в школі можна розглядати методологічно на основі двох підходів: як навчання історії філософії (і тоді здебільшого потребує окремого предмета) та як навчання філософуванню (що дає змогу використовувати можливості наскрізного навчання). В будь-якому разі такий складник освіти в ліцеї має спрямування на формування вдумливого мислення, навичок аналізу, синтезу та оцінки інформації, позицій, аргументації. Окрім того, відбувається формування навичок пошуку та роботи з різними джерелами. Саме це забезпечує в подальшому реалізацію людиною усвідомленої позиції у будь-яких сферах життя. Необхідність такого навчання філософії в школі засвідчує досвід його впровадження у більшості країн Європи, Північної Америки, КНР, Південної Кореї, Австралії [1]. Дослідження стверджують, що із впровадженням філософії для дітей рівень успішності з інших предметів зростає до 30 % [2].

Також звернемо увагу на те, що в сучасному контексті запровадження компетентнісного підходу оволодіння зазначеними мисленнєвими навичками співвідноситься з п'ятьма із дванадцяти компетентностей, перелічених в Законі України «Про освіту» (вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; інформаційно-комунікаційна компетентність; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здоровим способом життя; культурна компетентність) (див. 3). На основі

цього доходимо висновку, що навчання філософії в школі сприятиме реалізації державної політики у сфері загальної освіти. Окрім того, відбувається практична підготовка учнів до представлення та аргументованого відстоювання власної думки, формується ефективна форма її подачі. Завдяки цьому можна стверджувати, що відбувається не просто обмежена часом уроку активізація мислення, а систематизована та пролонгована усвідомлена інтелектуальна діяльність.

З огляду на вищевикладене, було проведено опитування вчителів з метою визначення, які саме матеріали потрібні їм для ефективного впровадження такого навчання, а також потреб у методичному супроводі, увазі до окремих аспектів тощо. На основі анкет від 42 вчителів (6,5 % - з сільських шкіл, 13 % - зі столиці, 80,5 % - з інших міст), 61 % яких мають стаж більше 15 років, і 68 % серед них – вчителі історії, було отримано наступні дані: 55 % погоджуються з тим, що навчати філософії потрібно інтегровано (включати її аспекти в різні предмети), а 26 % вважає за доцільне ввести окремий предмет, і 19% - що це має бути лише предмет за вибором. Показово, що не було жодної відповіді про недоцільність такого навчання чи байдуже ставлення. Але наступне питання про те, на яких предметах старшокласники вивчають аспекти філософії, показало такий результат (можна було обрати кілька варіантів, тому сума не дає 100 %): 97 % - що на громадянській освіті, по 77,5 % - на історії та літературі, 42 % - на правознавстві. Власне, це підтвердило, що методична направленість розробок з наскрізного навчання філософії має бути спрямована перш за все на вчителів історії та громадянської освіти. При цьому найбільш ефективними для навчання філософії вчителі назвали:

- інтерактивну роботу на уроці (87 %) – що не відповідає сутності та меті інтеграції як такої, адже це лише один із методів організації взаємодії між вчителем та учнями на уроці, що потребує (з огляду на проблематику нашого дослідження) соціальних та комунікативних навичок, проте мисленева активність як філософування не є при цьому необхідністю;
- дослідницькі завдання для позаурочної роботи (77,5 %) – дослідницька діяльність має свої засадничі основи, філософування не є необхідним елементом, і може бути лише як одне із завдань проміжного характеру;
- ознайомлення із зразками художньої культури (45 %) – безумовно, необхідний компонент розвитку мисленневого та емоційного інтелекту, проте, навчання філософії при цьому є, знову ж таки, опосередкованим (хоча й є апробовані успішні програми поєднання саме навчання філософії, художнього мистецтва та музики, але вони вкрай малопоширені на сьогодні).

Таким чином, опитування свідчить, що вчителі, розуміючи та визнаючи необхідність наскрізного навчання філософії, не знають, яким чином можна забезпечити цей процес. І часина з них це розуміє – до додаткових засобів навчання філософії, що необхідні вчителю, 39 % назвали методичні посібники із зазначеної

теми. При цьому 29 % відзначили, що потребують мультимедійних засобів для навчання філософії старшокласників (що, насправді, не є необхідною умовою), і 29 % вказали, що необхідними є додаткові засоби навчання, якщо цього потребує конкретний інтерактивний метод роботи. Ці дані також свідчать про те, що вчителі потребують методичного забезпечення, адже інтерактивні методи, що можуть сприяти навчанню філософії, не завжди потребують додаткових засобів, а мультимедійні пристрої можуть бути замінені (на особисті гаджети учнів, на записи на дошці/фліпчарті, на тексти підручника/хрестоматії тощо).

Отже, не зважаючи на те, що навчання філософії в школі є загальноосвітовою тенденцією, якій у світі приділяється багато теоретичної та методичної уваги (розробки відділів/департаментів тощо світових лідерів освіти, наприклад, Оксфорда), в Україні зараз вчителі інтуїтивно розуміють необхідність такого навчання, проте шляхи реалізації для них є досить неявними, тож потребують відповідних методичних матеріалів, майстер-класів, семінарів тощо.

Як зазначає Дж. Тейлор, «якщо ми хочемо, щоб наші учні були більш глибокими мислителями, нам потрібно давати їм час подумати, і свободу обрати їхні власні питання для обмірковування» [4]. Це можна розглядати як базисну умову, яка дає змогу вводити аспекти навчання філософії наскрізно. Ефективним воно буде при дотриманні таких методичних умов: запитання як основний метод роботи з учнями; надання учням можливості висловити та розвинути свою думку; використання інтерактивних методів навчання; високий рівень підготовки вчителя.

При цьому навчання філософії, як зазначалося, може відбуватися за двома основними підходами: вивчення історії філософії та навчання філософуванню. У кожного з них є своє прибічники та критики. Проте, в умовах наскрізного впровадження навчання філософії (що для України наразі є єдиною реальною можливістю), найбільш прийнятною формою є саме філософування як вміння мислити, аргументувати позицію, вдумливо й повільно читати тексти різної спрямованості.

Науково-методичним забезпеченням вищеозначеного навчання займаються наукові колективи при університетах, громадські організації освітньої спрямованості, кваліфікаційні курси тощо. Проте, для того, щоб розпочати впроваджувати філософування, можна хоча б запропонувати учням з іншої позиції поглянути на ті тексти, з якими вони вже працювали чи мають працювати (авторський текст підручника, витримки з документів, художня література тощо). Перш за все це відбувається за допомогою запитань. Запитання, які виникають до джерела, можуть бути спонтанними, а можуть бути в межах певної «системи координат», коли вчитель пропонує учням поставити запитання, але в рамках певної сфери, тим самим досягаючи дидактичної мети уроку. При цьому важливо не скільки прочитано учнями, а як осмислено те, що прочитано.

Для того, щоб вправно з цим впоратися, варто дотримуватися алгоритму, виділеного відомим філософом М. Адлером у роботі «Як читати книгу» [5]. Якщо

узагальнити основні думки (за М. Нельсоном [6]), то отримаємо шлях з 10 складників, просуваючись яким актуалізується мислення людини. Перш за все необхідно чітко зрозуміти, на які питання намагається відповісти автор (те саме можна використати й щодо документу — з якого саме приводу він виник тощо). Другим є зацікавленість у прочитанні, вміння знаходити незвичне в простому (йдеться про здатність ставити запитання, адже без них і відповіді втрачають сенс). Третім кроком є опрацювання в першу чергу того, що стосується загальнолюдської проблематики (оскільки саме вона спрямована на широкий загал і є більш зрозумілою). Четвертим є увага до методу, яким проводиться дослідження (і якщо в природничій сфері можна запропонувати учням, наприклад, самим виділити, що саме й на якому етапі могло бути зроблено автором для отримання саме такого результату, а в гуманітарній сфері звернути увагу на джерела інформації та специфіку їх опрацювання), і осмислення того, що специфікою саме людського осягнення світу є мислення через розмірковування. П'ятим аспектом є зрозуміти, чи дійсно те, про що йдеться — сфера, в якій автор є компетентним (може прийти до аргументованих висновків, які можуть бути перевірені на істинність). Шостим — це вправність в осягненні текстів різних стилів (щоб за формою не губився смисл). Сьомим складником є виявлення прихованих передумов у автора (чи були якісь погляди/обставини тощо, які могли вплинути на висловлення саме такої позиції), якщо вони впливають на подання. Восьма заувага — перш за все робити власні висновки, а не покладатися на коментарі, свідчення біографів тощо, адже у випадку такого прочитання основним є обдумування, а не знання щодо («бути фільтром, а не губкою», формуючи власну позицію, а не поглинаючи запропоноване іншими). Дев'ятим є уточнення специфічної термінології (до того ж значення деяких слів з плином часу набувають суттєвих відмінностей), щоб розуміти, що саме мав на увазі автор. І, нарешті, десятим є розмірковування, яке дозволить вибудувати логічну та аргументовану позицію.

Якщо ж мова йде про нагоду опрацювати саме філософський текст (наприклад, «Міф про перстень Гіга»), то алгоритм прочитання буде дещо уточнений. А. Боргіні [7] пропонує теж десять акцентів, але спрямованих на специфіку текстів, які суттєво відрізняються від художніх чи енциклопедичних. Перш за все вона радить звертати умову на контекст, маючи при цьому на увазі, що таке читання спрямоване на осмислення. Друге, на що варто звернути увагу — аргументація автора, адже він тими чи іншими шляхами намагається донести не просто свою позицію, а подати її як істинну, тож для висновку, чи насправді вона є такою — потрібно розуміти логіку викладу, позиції опонентів такого шляху тощо. Третьою заувагою є врахування насиченості філософського тексту — він насправді потребує повільного прочитання, відповідно, і значно більше часу на той самий обсяг порівняно з іншими. Четвертим кроком є сприйняття тексту як цілісності щодо певної проблеми — огляд змісту, ознайомлення із засновками та висновками

тощо. П'ятою рекомендацією є робити позначки (при цьому йдеться не лише про зрозуміле, нове тощо, але й про виділення слабкої позиції, додаткових тез тощо — лише таким чином можна досягнути твір як цілісність). Шоста настанова — можна не погоджуватися з автором (адже за суттю філософський текст є суперечкою), але при цьому розуміти, в чому саме власна позиція відрізняється. Сьома пересторога — не поспішати, даючи власні відповіді, адже аргументованість висновків має бути перевірена принаймні тричі. Восьма пропозиція — розвинути розумову емпатію, намагаючись відповісти на власні аргументи як опонент, що призведе до глибшого розуміння філософського тексту. Дев'ята заувага говорить про те, що необхідно передивлятися власні позначки у тексті, щоб переконатися, що ланцюжок міркувань автора правильно проінтерпретовано. Десята рекомендація говорить про необхідність дискусії, адже лише в спілкуванні можна переконатися в істинності власної аргументації, утвердитись у власній позиції або ж змінити її на таку, що більше відповідає переконанням.

Таким чином, наскрізно навчаючи філософії в школі, перш за все необхідно стимулювати в учнів потребу осмислено сприймати тексти (ставлячи до них запитання, оцінюючи доводи, враховуючи контекст, виділяючи сильні тези тощо). На основі цього учні вчать обґрунтовувати власні погляди, аргументовано вести суперечки, тобто — мислити самостійно, що й є однією з основних навичок, які є затребуваними від сучасної школи.

Вважаємо доцільним не лише давати можливість учням поставити питання до тексту/ілюстрації, на чому базується філософування, але й на власному досвіді зрозуміти, що мислення приносить задоволення і радість. Для цього доречним буде звернутися до гумору: робота з фразою «військові аеропорти» (як одне з пояснень «парадоксу» [8]) дозволяє: посміхнутися; розширити словниковий запас; поміркувати про місце філософського мислення в повсякденні тощо. Ще одним ефективним шляхом активізації мислення учнів є використання візуальних об'єктів. Наприклад, широке поле з методичної точки зору дає «Графік з історії філософії» С. Рапера [9], адже на його основі можна, наприклад, запропонувати учням самим пояснити відмінності у кольорі; що, на їх думку, не враховано у графіку (опосередковані впливи, що призвело до незначного образу Декарта тощо). Окрім того, значний потенціал мають нетрадиційні ресурси: сучасна культура, соціальні мережі тощо (напр. див. «Нетрадиційні джерела» в ТФ101 [10]).

Отже, актуальність упровадження не викликає суперечностей, методологічні питання ж є щодо критеріїв оцінювання та методів навчання. Зважаючи на наявний інтерес та затребуваність навчання критичного мислення, розглядаємо його як базис для наскрізного навчання філософії (адже це такі типи мислення, понятійні поля яких збігаються в основних пізнавальних операціях – аналіз, синтез, оцінювання). Окрім того, таке навчання відповідає реформам в освіті України, а саме: впровадженню компетентнісного підходу; НУШ (в контексті того,

що випускник має бути цілісною особистістю, усебічно розвиненим, здатним до критичного мислення і приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини); навчання громадянської освіти (як наскрізна компетентність, ефективне формування якої може бути тільки шляхом активізації, а отже, – через навчання філософії).

Зважаючи на викладені позиції, які в цілому демонструють розуміння місця та ролі філософії у загальноосвітньому процесі, переконуємося, що на сьогоднішнє навчання філософії є корисним для учнів, адже реалізується в подальшому професійному, соціальному, особистому житті. Також важливим чинником є те, що навчання філософії є практично унікальним, у межах загальноосвітнього процесу, шляхом пошуку відповідей на смисложиттєві питання, які є основою формування ціннісного горизонту особистості.

Література

1. *Teaching Philosophy in Europe and North America*. Paris, UNESCO, 2011.
2. «Філософія для дітей»: українських школярів вчитимуть критично мислити. *Волинські новини*. 10 Липня 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.volynnews.com/news/society/filosofiiia-dlia-ditey/>. Дата звернення: Жовт. 10, 2019.
3. Верховна Рада України. 7 сесія. (2017, Вер. 2017). Закон №2145-VIII, Про освіту [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. J. Taylor, *Philosophy needs to be given its proper place at the heart of UK education* [Online]. Available: <https://www.tes.com/news/school-news/breaking-views/philosophy-needs-be-given-its-proper-place-heart-uk-education>. Accessed on: Aug. 14, 2019.
5. M. J. Adler, and Ch. Van Doren, *How to Read a Book: The Classic Guide to Intelligent Reading*. Touchstone, 1972.
6. M. Nelson. How To Read Philosophy: Tips From Dr. Mortimer Adler, *Reasonable Catholic*. Published: June 16, 2015. [Online]. Available: <http://www.reasonablecatholic.com/how-to-read-philosophy-tips-from-dr-mortimer-adler/>. Accessed on: Aug. 26, 2019.
7. A. Borghini. 10 Tips for Understanding Philosophical Texts, *ThoughtCo*. Updated July 31, 2019 [Online]. Available: <https://www.thoughtco.com/how-to-read-philosophy-2670729>. Accessed on: Aug. 26, 2019.
8. Paradox. (n. d.), *Uxbridge Dictionary of Philosophy*. [Online]. Available: <http://people.ds.cam.ac.uk/dhm11/DictPhil.html>. Accessed on: Aug. 08, 2019.
9. S. Raper, Graphing the history of philosophy. *Coppelia Machine Learning and Analytics* Published: June 13, 2012. [Online]. Available: <http://www.coppelia.io/2012/06/graphing-the-history-of-philosophy/>. Accessed on: July 30, 2019. [10] Teach Philosophy 101. Free resources for philosophy teachers! [Online]. Available: www.teachphilosophy101.org. Accessed on: July 17, 2019.

References

1. *Teaching Philosophy in Europe and North America*. Paris, UNESCO, 2011. (in English)
2. "Philosophy for Children": ukrainiskykh shkoliariv vchytymut krytychno myslyty. *Volynski novyny*. 10 Lypnia 2016. [Online]. Available: <https://www.volynnews.com/news/society/filosofii-dlia-ditey/>. Data zvernennia: Zhovt. 10, 2019. (in Ukrainian)
3. Verkhovna Rada of Ukraine. 7 sesiia. (2017, Ver. 2017). The Law №2145-VIII, About Education [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (in Ukrainian)
4. J. Taylor, *Philosophy needs to be given its proper place at the heart of UK education* [Online]. Available: <https://www.tes.com/news/school-news/breaking-views/philosophy-needs-be-given-its-proper-place-heart-uk-education>. Accessed on: Aug. 14, 2019.
5. M. J. Adler, and Ch. Van Doren, *How to Read a Book: The Classic Guide to Intelligent Reading*. Touchstone, 1972.
6. M. Nelson. How To Read Philosophy: Tips From Dr. Mortimer Adler, *Reasonable Catholic*. Published: June 16, 2015. [Online]. Available: <http://www.reasonablecatholic.com/how-to-read-philosophy-tips-from-dr-mortimer-adler/>. Accessed on: Aug. 26, 2019.
7. A. Borghini. 10 Tips for Understanding Philosophical Texts, *ThoughtCo*. Updated July 31, 2019 [Online]. Available: <https://www.thoughtco.com/how-to-read-philosophy-2670729>. Accessed on: Aug. 26, 2019.
8. Paradox. (n. d.), *Uxbridge Dictionary of Philosophy*. [Online]. Available: <http://people.ds.cam.ac.uk/dhm11/DictPhil.html>. Accessed on: Aug. 08, 2019.
9. S. Raper, Graphing the history of philosophy. *Coppelia Machine Learning and Analytics* Published: June 13, 2012. [Online]. Available: <http://www.coppelia.io/2012/06/graphing-the-history-of-philosophy/>. Accessed on: July 30, 2019.[10] Teach Philosophy 101. Free resources for philosophy teachers! [Online]. Available: www.teachphilosophy101.org. Accessed on: July 17, 2019.

Викторія Кришмарел, кандидат філософських наук, старший научний співробітник, старший научний співробітник відділу соціологічного виховання Інститута педагогіки НАПН України, г. Київ, Україна

МЕТОДИ ОБУЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ В КОНТЕКСТЕ КОМПЕТЕНТНО ОРИЄНТОВАНОГО ІСТОРИЧЕСКОГО І ГРАЖДАНСЬКОГО ОБРАЗОВАННЯ В ЛІЦЕ

Незважаючи на існуючий інтерес і востребованість навчання критичному мисленню в світі, розглядаємо його як базис для скрозного навчання філософії (розуміючи його як типи мислення, понятійні поля яких збігаються в основних пізнавальних операціях - аналіз, синтез, оцінка). Скрозне вивчення філософії в школі є загальноосвітньою тенденцією, яка обумовлена декількома факторами: формування навичок аргументованого висловлення власної думки усно і письмово, вміння порівнювати інформацію з різних джерел, кмітливість у висуненні гіпотез і аргументації власної позиції, здатність критично мислити по різних проблемних питаннях і т. п. Страны, де високі показники навчання

философии в школе, показывают и высокие результаты по системе оценивания PISA, а также имеют растущие экономические и социальные показатели. Кроме того, такое обучение соответствует реформам в образовании Украины. Философию в школе мы понимаем как обучение вдумчивому чтению, умению анализировать, синтезировать и оценивать информацию, аргументацию, а также сноровку в выражении своего мнения в письменной форме и обосновании собственной позиции.

Ключевые слова: философия, школа, история, чтение, методические условия.

Victoriia Kryshmarel, Ph.D., Senior Researcher, Senior Researcher at the Department of Social Studies of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

METHODS OF TEACHING PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF COMPETENCE-ORIENTED HISTORICAL AND CIVIL EDUCATION IN LYCEUM

Despite the interest and relevance of teaching critical thinking in the world, we consider it as a basis for cross-cutting teaching of philosophy (understanding them as types of thinking which conceptual fields coincide in the main cognitive operations - analysis, synthesis, evaluation). A cross-cutting teaching of philosophy in school is a general educational trend, which is caused by several factors: the formation of the skills of reasoned presentation of one's own thoughts verbally and in writing, the ability to compare information from different sources, the dexterity in hypothesizing and reasoning one's own position, the ability to think critically on various problematic issues etc. Countries where high rates of teaching philosophy in school show high results in the PISA system, and also have rising economic and social indicators. In addition, such training is consistent with education reforms in Ukraine. We understand philosophy in school as teaching thoughtful reading, the ability to analyze, synthesize and evaluate some information, ability for argumentation, as well as dexterity in expressing own opinions in writing and substantiating own position.

Considering the stated points, which generally show understanding of the place and role of philosophy in general education, we are convinced that teaching of philosophy is useful for students today, because it is realized in the further professional, social, and personal life. It is also important that teaching philosophy is virtually unique, within general education, by finding answers to the meaningful questions of life that underlie the value horizon of the individual.

Keywords: philosophy, school, history, reading, methodological conditions.